

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Sekundární viktimizace obětí trestných činů a jak jí předcházet

V roce 2013 vstoupil v platnost zákon č. [45/2013](#) Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále též „zákon o obětech trestných činů“). Přestože pojem oběť trestného činu náš právní řád znal již ze zákona č. [209/1997](#) Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, zákon o obětech trestných činů přinesl podstatné změny nejen v oblasti ochrany obětí trestných činů. Jednou z oblastí, které zákon o obětech trestných činů věnuje pozornost, je i sekundární viktimizace (druhotná újma) obětí, kterou se bude zabývat i tento článek.

Na úvod je třeba připomenout, kdo je oběť. Obětí je osoba, která utrpěla újmu. Tuto újmu lze klasifikovat různě, například z hlediska časovosti (a to dle trvání újmy, které může být od krátkodobého po celoživotní, či dle toho, jestli následky újmy nastanou okamžitě, nebo až s dlouhým odkladem po ukončení trestného činu), dalším hlediskem může být napravitelnost újmy, její charakter (například újma majetková, na životě, na sociálním postavení oběti), nebo také bezprostřednost újmy (dle tohoto hlediska dělíme újmu na primární, která má přímou návaznost na trestní jednání pachatele a sekundární, která vzniká až po ukončení trestné činnosti)[\[1\]](#).

Viktimizací rozumíme proces způsobování újmy a poškozování člověka, kterým se z jedince stává oběť a z potenciální oběti se stává oběť reálná. Tento proces dělíme do dvou fází, a to do fáze primární a sekundární viktimizace, někteří k tomu přidávají ještě viktimizaci terciární[\[2\]](#). Viktimizace zpravidla začíná kriminálním útokem a na něj dále navazují další pro oběť zraňující události[\[3\]](#). Jedním z předmětů viktimologie (tedy vědy, která se zabývá oběťmi trestných činů) je právě snaha o co největší prevenci viktimizace, neboli hledání způsobů ochrany společnosti před kriminalitou[\[4\]](#).

Důsledky viktimizace jsou pro každou oběť individuální a jsou ovlivňovány mnoha proměnnými, a to jak na straně vnějších okolností (například reakce jiných lidí, vztah mezi obětí a pachatelem), tak i na straně oběti samotné (například věk, pohlaví, její reakce na trestný čin). Pro viktimologické výzkumy jsou lépe měřitelné újmy finančního charakteru a fyzické následky, než následky, které zanechala viktimizace na psychice oběti[\[5\]](#). Důležité je uvědomění, že samotná viktimizace je pro oběť velmi stresující, a to zvláště proto, že je bezprostřední, nečekaná a oběť se na ni nemohla připravit.[\[6\]](#) Obecně se mnoho autorů[\[7\]](#) shoduje, že platí, že oběť se se svou viktimizací lépe vyrovnává, když se dle vlastního hodnocení svého chování aktivně bránila, nebo pro svou obranu a ochranu udělala dle svého názoru maximum.

Pro evropskou viktimologii je charakteristické dělení viktimizace na primární (škoda utrpěná samotným trestným činem), sekundární (prohloubení primární újmy vědomou či nevědomou vinou okolí) a terciární (ta je mnohými autory chápána různě, například jako proces poškozování původně nezúčastněných osob (těmito mohou být například pozůstalí)[\[8\]](#), či jako jiné dlouhodobé poškození oběti, u níž nedochází ani po uplynutí dlouhého časového intervalu od prožití primární viktimizace, k návratu do běžného života[\[9\]](#)).

Za sekundární viktimizaci je označován důsledek reakce okolí na to, co se oběti přihodilo. Následky sekundární viktimizace mohou být materiální i psychické a často jsou schopny způsobit více traumatizující poškození, než jaké způsobí následky primární viktimizace[\[10\]](#). Do těchto následků

můžeme zařadit mimo jiné pocit bezprávní (způsobený například nízkým trestem uloženým pachateli), pocit nedůstojnosti (způsobený například necitlivým výslechem), nebo pocit izolace (který je následkem toho, že oběť odmítá kontakt s vnějším světem)[11]. Tyto následky nazýváme druhotnou újmou, neboli sekundární viktimizací[12]. Sekundárně viktimizována může být oběť vlastní rodinou, blízkým sociálním okolím, či například i v rámci samotného trestního řízení.

K sekundární viktimizaci nejbližším okolím může docházet například následkem ve společnosti hojně rozšířených mýtů, což umožňuje částečný přesun odpovědnosti za delikt na oběť[13].

K sekundární viktimizaci může docházet také v průběhu samotného trestního řízení, například ze strany policejních orgánů. K sekundární viktimizaci ze strany policejních orgánů v řadě případů dochází již ve chvíli, kdy policista odmítne oběti uvěřit, co se jí stalo, odmítá přijetí tohoto oznámení a sepsání záznamu. Takto policie činí například ve chvíli, kdy má obavy z toho, že čin zůstane neobjasněn (například v případě kapesních krádeží) a policii by se tak zhoršily statistiky úspěšnosti v kategorii objasněných činů[14]. Ze strany policistů může k druhotné újmě oběti docházet například prostřednictvím projevovaného nezájmu, či necitlivého chování k oběti. Oběť již při oznámení skutku očekává, že s ní bude jednáno s důvěrou a soucitem, neboť často ohlašuje oběť čin ve velkém rozrušení a otřesena. Jestliže se ze strany policejních orgánů v této fázi vyskytnou necitlivé poznámky, nedůvěra, či dokonce zlehčování toho, co se oběti stalo, zanechává to velmi negativní stopy na psychice oběti a působí na ni nepříznivě ještě dlouho poté, co se staly. Do budoucna by mělo docházet k lepšímu školení policistů v oblasti psychologie a viktimologie, a to ve spolupráci s psychology.

Velmi závažné důsledky pro oběť též má, pokud je policistou nařčena z toho, že si čin vymyslela. Policisté se samozřejmě ve své praxi setkávají také s falešnými oznámeními, avšak neodůvodněné nařčení skutečné oběti z vymyšlení si obvinění, může pro oběť znamenat vznik dalších negativních psychických následků[15].

Již nyní se ale na půdě Policie ČR nabízí rozsáhlé možnosti pomoci obětem trestné činnosti. Jednou z této škály možností je například krizová intervence. Krizovou intervencí zajišťují tzv. krizoví interventi, kterými jsou psychologové či speciálně školení policisté. Hlavním úkolem těchto interventů je reagovat na různorodé potřeby poškozených, ať již obětí nebo pozůstalých. Intervent zajišťuje jak základní potřeby (jídlo, tekutiny), tak psychické potřeby (mezi hlavní patří především potřeba informací a to jak o trestním řízení, tak o dalších možnostech odborné pomoci). Intervent dále poskytuje zodpovězení otázek sociálního charakteru, tedy např. jak se omluvit ze zaměstnání, či co bude s dítětem, jehož rodiče zemřeli. Zároveň s krizovou intervencí probíhá psychická stabilizace oběti. Pomoc interventa je směřována především na dobu bezprostředně po spáchání trestného činu. Ten také poté předá oběti kontakty na neziskové organizace poskytující další pomoc obětem[16]. Tímto policejní orgány přispívají ke snížení rizika sekundární viktimizace oběti.

Dalším příkladem může být sekundární viktimizace při nevhodném vedení výslechu oběti, kdy nejsou výjimkou necitlivě kladené dotazy a může docházet i k obviňování či zesměšňování oběti ze strany vyšetřovatele. O velkém počtu trestných činů se policie dozvídá z jejich oznámení, pouze menšinu trestné činnosti zjistí z vlastní činnosti. Role oznamovatele je tedy v práci vyšetřovatelů naprosto stěžejní. Problémem při zjišťování páchaní trestné činnosti ale je neochota obětí činy oznamovat, neboť o některých trestných činech nemá často policie možnost se dozvědět z vlastní činnosti (toto se týká například trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které jsou páchany v rámci rodiny).

V případě, že oběť čin oznámí, je nutný odborný přístup policie a orgánů činných v trestním řízení. Není výjimkou, že vyšetřovatelé na oběť, která v době oznámení může být v šoku z prožitých událostí, vyvíjí nepřiměřený tlak a nutí ji, aby se rozpomenula na mnoho detailů, čehož v daném duševním

rozpoložení nemusí být schopna. Její výpověď tak následkem tohoto může působit zmateně, až nevěrohodně. Pokud potom vyšetřovatelé začnou takovou výpověď zpochybňovat, oběť se následkem toho může začít sama obviňovat. Následně může nabýt dojmu, že jí nikdo nevěří, což také vede k její ztrátě důvěry v policejní orgány[17].

Jestliže je výslech veden netaktně, necitlivě, nebo je neadekvátně prodlužován, dochází u oběti k pocitům strachu a studu[18]. Jak vyplývá z Evaluace zákona o obětech trestných činů organizace La Strada ČR, dle zkušeností organizace INIUSTITIA často probíhají výslechy, které nejsou v souladu s požadavky zákona. Probíhají v nevhodném prostředí, které může být pro oběť stresující a také se jich kromě vyslyšajících, jehož pohlaví si oběť zvolila, účastní další osoby. Oběti mohou být také nuceny svou výpověď stále dokola opakovat před různými osobami vinou například nedůsledné či neodborné protokolace[19].

Pro předcházení sekundární viktimizace oběti během výslechu by výslech měl být veden mimořádně empatickou a vysoce kvalifikovanou osobou, která disponuje profesní kvalifikací i osobními vlastnostmi pro daný úkon. Oběť taktéž nesmí být ke svědectví nucena nátlakem, pokud svědectví odmítá. Při jednání s obětí by se policejní orgány měly vždy snažit o poskytnutí co největšího množství informací o řízení, o jasnou a přímou komunikaci s obětí, o mimořádně empatické jednání a v neposlední řadě též o dodání pocitu, že chování oběti je normální[20]. Je třeba se v rámci výslechu vyvarovat osobně zraňujících poznámek, nebo poznámek zveličujících možné následky[21].

Dodržování těchto zásad může velmi snížit pravděpodobnost sekundární viktimizace oběti ze strany policejních orgánů. Policejní orgány by se tedy měly snažit o to, aby výslech nemusel být opakován (například vinou nedostatečného rozsahu otázek ze strany vyšetřovatelů a tudíž nutného doplnění, jemuž se ale správnou průpravou vyšetřovatelů dá zabránit), neboť toto opakování a další ověřování věrohodnosti oběti na ni může mít velmi nepříznivý vliv[22].

K sekundární viktimizaci oběti může docházet (a dochází) také během obhajoby, kde je umožněn přesun části odpovědnosti za delikt na oběť[23]. I v paměti obhájců by mělo být zachováno, že v rámci snahy o poskytnutí nejlepší možné obhajoby je nepřípustné, aby oběť sami sekundárně viktimizovali, a to ať již nevhodnými, či útočnými dotazy, tak i samotným poukazováním na vinu oběti. Zákon o obětech trestných činů ve svém § 18 zakotvuje vyšší ochranu oběti před vznikem druhotné újmy v důsledku nešetrného přístupu k ní, a to i ze strany obhájců. Oběť má též dle § 3 zákona o obětech trestných činů právo, aby mj. i obhájci respektovali její důstojnost a přistupovali k ní zdvořile a šetrně tak, aby nedocházelo ke vzniku druhotné újmy. V rámci problematiky druhotné újmy způsobené v rámci obhajoby je nutné též poukázat na problematiku očerňování oběti. Očerňování oběti je způsob zpochybňování jejího postavení či role. Účelem očerňování oběti je dospět k závěru, že oběť si vlastně viktimizaci zasloužila, či že k vlastní viktimizaci výrazným způsobem sama přispěla. Například při snaze o očerňování oběti znásilnění bývá mnohdy obhajobou zneužívána její sexuální minulost, která má přispět ke zpochybnění její věrohodnosti.

Také prostřednictvím médií může být oběť sekundárně viktimizována. Média v rámci snahy o senzaci a zvýšení zisků z prodeje často informují o události zkresleně. Pokud by média dodržovala etické principy, riziko způsobení sekundární újmy oběti by se tím výrazně snížilo. V tomto je velmi kladně hodnocena německá právní úprava, kde v § 169 zákona o soudech[24] nalezneme, že jednání před nalézacím soudem i vyhlášení rozsudku je sice veřejné, ale jsou zakázány televizní a rozhlasové přenosy i obrazové a zvukové záznamy, které jsou pořízené za účelem jejich veřejného předvedení, nebo zveřejnění. Toto může velmi přispět snaze zmírnit sekundární viktimizaci oběti ze strany médií.

Další z možností ochrany oběti před sekundární viktimizací je využití mediace. Mediace je činnost, jež má restorativní účinky a směřuje k urovnání sporu mezi pachatelem a obětí. Též by mediace měla pomoci ke zmírnění následků, jež trestný čin na oběti zanechal. Základními kameny mediace je

především to, že se musí odehrávat dobrovolně a tato dobrovolnost je nutná jak na straně oběti, tak pachatele. Mediátor mezi stranami zásadně vystupuje jako nestranný a nezaujatý prostředník. Při mediaci má oběť možnost dát průchod svým emocím, což může napomoci k uvědomění vlastní zodpovědnosti pachatele. Mediace však není vhodné provádět ve všech případech trestné činnosti (typickým příkladem trestného činu, kde není užití mediace vhodné je domácí násilí[25]).

Závěrem si dovoluji odvolat se na etický kodex Policie ČR, jenž policistu nabádá k tomu, aby byl ohleduplný, korektní ke všem osobám při snaze o ochranu jejich práv a svobod a dále je předpokládána jeho profesionalita, nestrannost zdvořilost a ochota pomoci. Myslím, že pokud by se těmito základními pravidly řídily všechny orgány činných v trestním řízení, byla by ochrana proti sekundární viktimizaci obětí z jejich strany alespoň parciálně zajištěna. I eurokomisařka pro spravedlnost, základní práva a občanství Viviane Redingová opakovaně tvrdila, že „konkrétní zločin ovlivnit neumíme, ale můžeme ovlivnit to, jak se s oběťmi zločinu jedná“[26]. Ačkoliv příčiny sekundární viktimizace oběti v procesu vyšetřování a řízení před soudem nelze zcela vyloučit, snahou všech orgánů činných v trestním řízení by měla být jejich minimalizace.

Mgr. Kristýna Valešová

[1] GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. Kriminologie., 4. vyd., Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 119 - 121

[2] STRAUS, J., VAVERKA, F. Slovník kriminalistických pojmů a osobností., Plzeň: Aleš Čeněk, 1. vyd., 2010, s. 207 - 208

[3] MAREŠOVÁ, A., MARTINKOVÁ, M. O významu poznávání obětí trestné činnosti. In: Kriminalistika. 2009. č. 1. s. 42 - 55

[4] KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol., Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 1. vyd. 2005. s. 156.

[5] ROUBALOVÁ, M. a kol., Oběti kriminality. Poznámky z viktimizační studie. 2019, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. s. 30 - 31

[6] MICHANČOVÁ, S., Vybrané kapitoly z forenzej psychológie a viktimológie., 1. vyd. Prešov: Univerzita v Prešově. 2009. s. 50

[7] Například ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. 2007, Praha: Grada Publishing, nebo také HERETIK, A. Forenzná psychológia. 2004. Bratislava: Mladé letá

- [8] HERETIK, A. Extrémna agresia I., Forenzná psychológia vraždy. 1999, 1. vyd., Nové Zámky: Psychoprof, s. s r.o., s. 69
- [9] GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistickej psychologie. 2006. 1. vyd., Univerzita Karlova v Praze- Nakladatelství Karolinum, s. 139
- [10] GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistickej psychologie., 2006, 1. vyd., Univerzita Karlova v Praze- Nakladatelství Karolinum, s. 138
- [11] DIANIŠKA, G., STRÉMY, T. Introduction to criminology. 1. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Alš Čeněk, s.r.o., s. 98 - 99
- [12] ROUBALOVÁ, M. a kol., Oběti kriminality. Poznámky z viktimizační studie., 2019, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, str. 26 - 28
- [13] NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie. Skripta., 1997, 1. vyd., Praha: C. H. BECK, s. 85
- [14] MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J., Kriminalistika, Praha: C. H. BECK, 2004, s. 70
- [15] GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistickej psychologie., 2006, 1. vyd., Univerzita Karlova v Praze- Nakladatelství Karolinum, s. 164 - 166
- [16] BEZDĚK, R. Pomoc obětem trestné činnosti. Kriminalistický sborník. 2012, č. 2, str. 50
- [17] HOLOMEK, J. a kol. Výskum obetí kriminality v Slovenskej republike. Žilina: EUROKÓDEX, 2013, s. 117
- [18] GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistickej psychologie., 2006, 1. vyd., Univerzita Karlova v Praze- Nakladatelství Karolinum, s. 165
- [19] LASTRADA ČR, Evaluace zákona o obětech trestných činů. Strada.cz [online]. © 2019, [cit. 14. 02. 2020]. K dispozici >>> [zde](#).
- [20] GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistickej psychologie., 2006, 1. vyd., Univerzita Karlova v Praze- Nakladatelství Karolinum, s. 166 - 167
- [21] SOCHŮREK, J. Nástin vybraných problémů viktimologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci. 2003. s. 53
- [22] HOLOMEK, J. a kol. Výskum obetí kriminality v Slovenskej republike. Žilina: EUROKÓDEX,

[23] NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie. Skripta., 1997, 1. vyd., Praha: C. H. BECK, s. 85

[24] Gerichtsverfassungsgesetz, in der Fassung vom 9. 5. 1975, zuletzt geändert durch Gesetz zur Neuregelung den Telekommunikationsüberwachung und anderer verdeckter Ermittlungsmassnahmen sowie zur Umsetzung der Richtlinie 2006/24/EG vom 21. 12. 2007.

[25] KURILOVSKÁ, L. Obete trestných činov jako předmět zájmu restoratívnej justície. In: Psychológ medzi právnikmi. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS, 2015, S. 234 - 243

[26] ČÍRTKOVÁ, L. Viktimologie pro forenzní praxi, 1.vyd., Praha: Portál, 2014, s. 135

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Podmíněné upuštění od trestního stíhání: racionální odklon u právnických osob](#)
- [Zkreslené vzpomínky v trestním řízení vedeném pro pohlavní zneužívání](#)
- [Přenositelnost důkazů z daňového do trestního řízení](#)
- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námitky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)